

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“НАРКОЛОГІЯ”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доктором медичних наук, професором
В. Д. Мішиєвим

Затверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 12 від 27.08.02)

Перезатверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 1 від 05.09.05)

Перезатверджено на засіданні кафедри медичної психології
та психокорекції (протокол № 3 від 14.03.09)

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління
персоналом*

Мішиєв В. Д. Навчальна програма дисципліни “Наркологія”
(для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 15 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Наркологія”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

З давніх часів людство застосовує психоактивні речовини, зокрема алкоголь і наркотики. Але тільки за останнє століття (і особливо після Другої світової війни) проблеми алкоголізму та наркоманії набули пандемічного характеру. Основними причинами цього є розвиток економічних і торгових зв'язків між країнами, що сприяє поширенню наркотиків з країн-виробників по всьому світу, поява технічних можливостей для виробництва великої кількості спиртного й розробки нових синтетичних наркотичних речовин; перетворення наркобізнесу на важливу статтю доходів, яка посідає у світі друге місце після торгівлі зброєю. Нині алкоголізм і наркоманія є суттєвою не тільки медичною, а й соціальною, економічною, психологічною, правовою проблемою, яка привертає увагу широкого кола фахівців. Поширеність алкоголізму та наркоманії набирає характеру глобальної соціальної проблеми, яка постає перед людством. Про це свідчать численні статистичні матеріали, а також щорічні доповіді Міжнародного комітету ООН з контролю за наркотиками. В останнє десятиріччя суттєво помолодшала наркоманія, збільшилась кількість жінок серед наркоманів, а також збільшилась кількість дрібних і середніх протиправних дій, скоєних наркоманами. Для України та країн СНД характерним є зростання супутніх соматичних патологій внаслідок широкого вживання низькоякісних ("кустарних") наркотичних речовин. Надзвичайно важливим аспектом проблеми наркоманії є ризик ВІЛ-інфікування й поширення інших гострих інфекційних захворювань (гепатит) серед тих, хто вживає наркотики, оскільки найпоширенішим способом введення наркотиків є ін'єкційний. Так, у 80-ті роки серед виявлених ВІЛ-інфікованих наркомани становили 10–20 %, в останні роки ця цифра зросла до 80 %. Серед наркоманів та осіб, які зловживають алкоголем, також високий рівень венеричних захворювань.

Для клінічної наркології, як і раніше, актуальними залишаються питання розробки критеріїв вчасної і доцільної діагностики захворювань, вивчення механізмів формування різних форм хімічної залежності, пошуки шляхів ефективної терапії. У соціальному і психологічному аспекті важливим є створення ефективних реабілітаційних програм і робота з мікрооточенням

наркомана. З огляду на це актуальним є вивчення основних аспектів проблеми наркології соціологами та психологами.

Мета дисципліни “Наркологія” — ознайомити студентів з поняттям, термінологією, клініко-феноменологічними проявами алкоголізму й основними типами наркотичної залежності, сформулювати у майбутніх фахівців навички застосування теоретичних знань у практичній діяльності.

Програма складена з урахуванням Закону України “Про психіатричну допомогу” та Міжнародної класифікації хвороб 10-го перегляду.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“НАРКОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Наркологія та організація наркологічної допомоги
1	Алкоголізм, наркоманія і токсикоманія як медико-соціальна проблема
2	Організація наркологічної допомоги
3	Соціально-психологічний аспект організації наркологічної допомоги
	Змістовий модуль II. Теоретичні аспекти наркології та психолого-психіатричне обстеження
4	Теоретичні аспекти наркології. Етіологія і патогенез наркологічних захворювань
5	Основні клініко-психопатологічні прояви різних типів хімічної залежності
6	Клінічне обстеження. Інструментальні методи обстеження
7	Експериментально-психологічні обстеження в наркології

1	2
8	Алкогольна та наркотична залежність у жінок. Вікові особливості залежності
9	Змістовий модуль III. Методи психотерапевтичної допомоги в наркології Психолого-психотерапевтична та соціальна допомога на етапі активної медикаментозної терапії залежності
10	Підтримуюча терапія. Психотерапія та інші немедикаментозні методи лікування в наркології
11	Змістовий модуль IV. Експертні питання наркології Експертиза алкогольного сп'яніння. Лікарсько-трудова експертиза
12	Судово-психіатрична експертиза залежності від психоактивних речовин
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
“НАРКОЛОГІЯ”

Змістовий модуль I. Наркологія та організація наркологічної допомоги

Тема 1. Алкоголізм, наркоманія і токсикоманія як медико-соціальна проблема

Визначення понять “алкоголізм”, “наркоманія” і “токсикоманія”. Історія питання. Поширення у світі й Україні. Особливості вживання психоактивних речовин у різних країнах, залежність від соціальних, економічних, мікрокультуральних чинників. Медичне, соціальне та юридичне визначення поняття наркоманії. Законодавчі акти (накази й інструкції МОЗ України, КМДА, ГУОЗ м. Києва) щодо надання медичної допомоги особам, що страждають на алкоголізм, наркоманію та токсикоманію.

Література [1; 3; 6; 7; 9; 12; 15; 18; 22]

Тема 2. Організація наркологічної допомоги

Організація стаціонарної та амбулаторної допомоги особам з різними формами залежності від психоактивних речовин, робота кабінетів анонімного прийому. Забезпеченість фахівцями, їх роль і завдання. Взаємозв'язок різних підрозділів наркологічної служби. Взаємодія наркологічної служби з іншими закладами охорони здоров'я, а також соціальними і правоохоронними органами. Нормативно-правові акти, що регулюють ці взаємовідносини.

Література [2; 3; 5; 6; 9; 14; 19; 20]

Тема 3. Соціально-психологічний аспект організації наркологічної допомоги

Роль негативного впливу соціально-психологічних чинників та мікрооточення у формуванні хвороби. Взаємозалежність: визначення поняття, типологія, динаміка явища. Актуальність залучення созалежних осіб і найближчого мікрооточення хворого у процес реабілітації. Організація психолого-психотерапевтичної роботи з наркологічними хворими. Методика й обсяг психотерапевтичних заходів залежно від стадії хвороби. Здійснення послідовності в організації психотерапевтичної роботи від стаціонарного етапу до зовнішньолікарської допомоги.

Література [2; 5; 6; 10; 11; 15; 21; 22]

Змістовий модуль II. Теоретичні аспекти наркології та психолого-психіатричне обстеження

Тема 4. Теоретичні аспекти наркології. Етіологія і патогенез наркологічних захворювань

Сучасні погляди на формування патологічної залежності від психоактивних речовин. Чинники, що її зумовлюють: спадкова схильність, негативні психогенні вади, дисгармонічні особистісні особливості, соціально-економічні передумови. Їх роль у розвитку хвороби. Механізми розвитку хвороби. Формування

здорового способу життя та конструктивних стереотипів — чинники, що перешкоджають розвитку хвороби.

Література [2–4; 6; 8; 9; 12; 14; 17; 19]

Тема 5. Основні клініко-психопатологічні прояви різних типів хімічної залежності

Особливості клінічних проявів різних типів хімічної залежності. Приховані ознаки вживання наркотичних речовин. Характер зміни форм поведінки та взаємовідносин з оточуючими у підлітка, який вживає наркотики. Розпізнавання (клініко-психопатологічні прояви) алкоголізму, опійної, героїнової наркоманії, вживання психоактивних речовин. Клінічні прояви абстинентного синдрому. Динаміка розвитку психопатологічної симптоматики на різних стадіях захворювання. Варіанти проявлення патологічного потягу до психоактивної речовини в умовах лікування та ізоляції від наркотиків.

Література [1–3; 9; 13; 16; 19; 21; 22]

Тема 6. Клінічне обстеження. Інструментальні методи обстеження

Клінічне обстеження осіб, які вживають наркотичні речовини. Мета і завдання. Особливості побудови клінічної бесіди. Психолого-психотерапевтичний аспект обстеження: стосунки конструктивні, товариські. Використання додаткових засобів обстеження: мета, завдання. Роль інструментальних методів у клінічному обстеженні, кваліфікації стану і побудові медико-реабілітаційних заходів.

Література [3; 4; 10; 12; 17; 21]

Тема 7. Експериментально-психологічні обстеження в наркології

Роль і місце експериментально-психологічного обстеження у встановленні діагнозу. Показання і вибір методики залежно від типу захворювання та етапу медичної допомоги. Показання і вибір методики експериментально-психологічного обстеження залежно від особистісних особливостей пацієнта, рівня глиби-

ни хворобливого процесу. Експериментально-психологічні обстеження, спрямовані на дослідження стану емоційної сфери, пам'яті, особистісних особливостей, уваги, спрямованості інтересів, мислення. Експериментально-психологічні методики виявлення патологічного потягу до психоактивних речовин.

Література [2; 5; 7; 11; 14; 16; 24]

Тема 8. Алкогольна та наркотична залежність у жінок. Вікові особливості залежності

Особливості перебігу наркологічних захворювань у жінок. Вік формування залежності у жінок. Динаміка перебігу хвороби. Психоемоційні особливості ставлення жінок до існуючої проблеми та лікування. Особливості побудови психотерапевтичних відносин з жінками, які вживають наркотичні речовини.

Особливості перебігу хвороби у ранньому підлітковому віці.

Особливості перебігу наркологічних захворювань у середньому і похилому віці.

Література [6–8; 10; 12; 18; 19; 22]

Змістовий модуль III. Методи психотерапевтичної допомоги в наркології

Тема 9. Психолого-психотерапевтична та соціальна допомога на етапі активної медикаментозної терапії залежності

Біологічна терапія хімічної залежності. Загальна терапія абстинентного синдрому. Терапія, спрямована на купірування патологічного потягу до психоактивних речовин. Психолого-психотерапевтичний аспект комплексного лікування наркологічних захворювань. Роль і види соціальної допомоги при терапії залежності. Терапія, спрямована на корекцію емоційної сфери, вегетативних порушень, супутніх соматичній патології.

Література [2; 3; 9; 13; 14; 23]

Тема 10. Підтримуюча терапія. Психотерапія та інші немедикаментозні методи лікування в наркології

Тривалість підтримуючої терапії. Вибір препарату підтримуючої терапії залежно від настанов особистості. Немедикаментозні методи лікування залежності: види, показання до застосування. Роль і місце психотерапії у комплексній терапії залежностей. Вибір методу психотерапії. Індивідуальні методи психотерапії. Колективні методи психотерапії. Групові методи психотерапії. Методи психотерапії залежно від типу залежності, ступеня вираження захворювання, етапу лікування, супутніх комплексних терапевтичних заходів.

Література [2; 5; 6; 12; 16; 19; 21]

Змістовий модуль IV. Експертні питання наркології

***Тема 11. Експертиза алкогольного сп'яніння.
Лікарсько-трудова експертиза***

Етичні питання наркології. Показання до проведення експертизи алкогольного і наркотичного сп'яніння. Нормативно-правове забезпечення експертизи. Умови і порядок проведення. Загальні поняття про проведення експертизи. Різновиди експертиз алкогольного і наркотичного сп'яніння. Лікарсько-трудова експертиза. Показання до направлення. Перелік і обсяг питань, що розв'язуються. Умови проведення лікарсько-трудової експертизи.

Література [1; 3; 6; 11; 12; 15; 16; 18; 22; 23; 24]

Тема 12. Судово-психіатрична експертиза залежності від психоактивних речовин

Судово-психіатрична експертиза залежності від психоактивних речовин: показання до проведення, порядок направлення, умови, мета і завдання. Нормативно-правове забезпечення експертизи залежності від психоактивних речовин. Винесення висновку.

Література [2; 5; 8–10; 13; 16; 20; 21]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Актуальність проблеми алкоголізму і наркоманії в сучасному суспільстві у світі та Україні.
2. Соціальний аспект проблеми наркологічних захворювань.
3. Організація наркологічної допомоги в Україні.
4. Соціопсихологічні чинники формування хімічної залежності.
5. Основні клінічні прояви алкоголізму і наркоманії.
6. Клініка абстинентного синдрому.
7. Приховані ознаки вживання індивідом психоактивних речовин.
8. Роль і місце психолого-психотерапевтичної допомоги в комплексній терапії залежних станів.
9. Види психолого-психотерапевтичної допомоги, показання до застосування.
10. Роль і місце соціальних служб в організації допомоги особам, залежним від психоактивних речовин.
11. Експертиза алкогольного і наркотичного сп'яніння: показання, нормативно-правове обґрунтування.
12. Судово-психіатрична експертиза: показання, нормативно-правове забезпечення.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття “алкоголізм”.
2. Поняття “наркоманія”.
3. Поняття “токсикоманія”.
4. Етичні аспекти наркології.
5. Основні нормативно-правові вимоги до надання медико-соціальної допомоги наркологічним хворим в Україні.
6. Медичний, соціальний і юридичний критерії поняття наркоманії.
7. З чого складається соціальний аспект проблеми алкоголізму і наркоманії?
8. Поняття “психоактивна речовина”.
9. Сучасні погляди на проблему формування патологічної залежності від психоактивних речовин.

10. Поняття “негайні стани в наркологічній клініці” та їх класифікація.
11. Основні клінічні прояви опійної залежності.
12. Основні клінічні прояви барбітуратової залежності.
13. Загальні клінічні ознаки залежності від психостимуляторів.
14. Основні прояви абстинентного синдрому.
15. Особливості клінічного обстеження хворих з залежністю від психоактивних речовин.
16. Психолого-психотерапевтичний аспект побудови клінічного обстеження залежно від виду наркотичної залежності.
17. Роль і місце додаткових методів обстеження в кваліфікації типу залежності, організація медико-реабілітаційних заходів.
18. Основні лабораторні методи обстеження в наркології.
19. Використання лабораторних методів для експрес-діагностики наркотичної залежності.
20. Принципи організації психотерапевтичного процесу.
21. Мета і завдання психотерапевтичної дії.
22. Раціональна психотерапія: місце і роль у комплексній терапії залежних станів.
23. Сугестивні методи психотерапії (гіпнотерапія, емоційно-стресова терапія, “кодування”, техніки навіювання, аутогенна релаксація) в комплексній терапії залежних станів.
24. Поведінкова психотерапія (умовно-рефлекторна, ситуаційний тренінг, психодрама та ін.), місце і роль у комплексній терапії залежних станів.
25. Групова психотерапія в комплексній терапії залежних станів.
26. Психоаналіз та подібні методики в комплексній терапії залежних станів.
27. Сімейна психотерапія залежних станів.
28. Значення та організація роботи із созалежними як чинник комплексної терапії залежних станів.
29. Принципи втягнення созалежних осіб до комплексної психолого-психотерапевтичної роботи з наркоманами.
30. Соціально-психологічні передумови реабілітації залежних станів.
31. Основні принципи організації медико-соціальної реабілітації наркологічних хворих.

32. Мультидисциплінарність (бригадність) соціореабілітаційної роботи з залежними.
33. Єдність різноманітних медико-психолого-соціальних методів роботи з хворими.
34. Медико-психолого-соціальні принципи здійснення лікувально-реабілітаційної програми.
35. Терапія реабілітаційним середовищем.
36. Психокорекційні технології.
37. Соціальний аспект терапії зайнятістю.
38. Духовно-орієнтовані технології.
39. Необхідні умови ефективного функціонування реабілітаційної програми.
40. Мішені та рівні психолого-психотерапевтичної дії у комплексній терапії наркологічних хвороб.
41. Особливості формування залежності у жінок.
42. Особливості перебігу захворювання і динаміки синдромів у жінок.
43. Особливості терапії жінок-наркоманів.
44. Основні принципи психолого-психотерапевтичної лікувальної і реабілітаційної роботи з жінками-наркоманами.
45. Особливості формування залежності у дитячому і ранньому підлітковому віці.
46. Особливості формування залежності у середньому і похилому віці.
47. Особливості перебігу наркологічних захворювань у дитячому й ранньому підлітковому віці.
48. Особливості перебігу наркологічних захворювань у середньому та похилому віці.
49. Основні принципи проведення експертизи алкогольного і наркотичного сп'яніння.
50. Правовий аспект проведення експертизи алкогольного та наркотичного сп'яніння.
51. Використання лабораторних досліджень для здійснення експертизи сп'яніння.
52. Мета і завдання лікарсько-трудової експертизи.
53. Показання до проведення лікарсько-трудової експертизи.
54. Мета і завдання судово-наркологічної експертизи.
55. Правовий аспект проведення судово-наркологічної експертизи.

56. Порядок направления та показання до проведення судово-наркологічної експертизи.
57. Основні поняття по процедурі призначення хворим на алкоголізм та наркоманію примусових заходів медичного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Александровский Ю. А., Аведисова А. С. и др.* Современная психофармакотерапия психогенных расстройств сна: Пособие. — М., 1998. — С. 1–24.
2. *Алкогольная болезнь* / Под ред. В. С. Моисеева. — М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1990. — 130 с.
3. *Алкоголик в семье, или преодоление созависимости: Пер. с англ.* — М.: Физкультура и спорт, 1997. — 331 с.
4. *Альтшулер В. Б.* Патологическое влечение к алкоголю: Вопросы клиники и терапии. — М., 1994. — С. 71–73.
5. *Батищев В. В., Негериш Н. В.* Методология организации программы психотерапии и реабилитации больных зависимостью от психоактивных веществ, имеющих низкий уровень мотивации на лечение. — М., 2001. — С. 38–48.
6. *Болотова З. Н.* Состояние и основные пути развития наркологической помощи населению // *Вопр. реабилитации больных хроническим алкоголизмом: Сб.* — К.: МВД УССР, 1982. — С. 11–15.
7. *Браун Дж., Кристенсен Д.* Теория и практика семейной психотерапии. — СПб.: Питер, 2001. — 352 с.
8. *Бэндлер Р., Гриндер Д., Сатир В.* Семейная терапия. — Воронеж: НПО «МОДЭК», 1993. — 128 с.
9. *Валентик Ю. В.* Реабилитация в наркологии: Учеб. пособие. — М.: Прогрессивные биомедицинские технологии, 2001. — 34 с.
10. *Валентик Ю. В.* Современные методы психотерапии больных с зависимостью от психоактивных веществ // *Лекции по наркологии* / Под ред. Н. Н. Иванца. — М.: Нолидж, 2000. — С. 309–340.
11. *Валентик Ю. В.* Континуальная психотерапия больных с зависимостью от психоактивных веществ // *Лекции по нар-*

- кологии / Под ред. Н. Н. Иванца. — М.: Нолидж, 2000. — С. 341–364.
12. Даренский И. Д. Семантика аддиктивных представлений больных алкоголизмом // Психолог. журн. — 1996. — Т. 17. — № 5. — С. 106–115.
 13. Даренский И. Д. Личностная типизация аддиктивного поведения // Психолог. журн. — 1996. — Т. 17. — № 5. — С. 34–35.
 14. Дудко Т. Н., Валентик Ю. Н., Вострокнутов Н. В. и др. Концептуальные основы реабилитации несовершеннолетних, злоупотребляющих психоактивными веществами. — М., 2001. — 68 с.
 15. Зыков О. В., Цетлин М. Г. Духовно ориентированные методы лечения наркологических заболеваний // Лекции по наркологии / Под ред. Н. Н. Иванца. — М., 2000. — С. 406–411.
 16. Иванец Н. Н. Значение конституционально-биологических факторов для формирования различных клинических вариантов алкоголизма // Алкоголизм и наследственность. — М., 1987. — С. 72–75.
 17. Москаленко В. Д. Дети больных алкоголизмом (возраст от 0 до 18 лет) // Обз. инф. НПО “Союзмединформ”. — М., 1990. — 68 с.
 18. Москаленко В. Д. Предсказуем ли алкоголизм? Способы распознавания и устранения факторов риска // Обз. инф. НПО “Союзмединформ”. — М., 1991. — 67 с.
 19. Москаленко В. Д. Созависимость: характеристики и практика преодоления // Лекции по наркологии. — 2-е изд., перераб. и доп.) / Под ред. чл.-корр. РАМН, проф. Н. Н. Иванца. — М.: Нолидж, 2000. — С. 365–405.
 20. Рохлина М. Л., Козлов А. А. Наркомании: Медицинские и социальные последствия. Лечение. — М.: Анахарсис, 2001. — 208 с.
 21. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. — СПб.: Питер, 1999. — 656 с.
 22. Эриксон М., Хейли Дж. Стратегии семейной терапии: Пер. с англ. — М.: Ин-т общегуманитарных исследований, 2001. — 448 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Наркологія”	4
Зміст дисципліни “Наркологія”	5
Теми контрольних робіт	10
Питання для самоконтролю	10
Список літератури	13

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерна верстка

Н. В. Медведєва
С. Г. Рогузько
А. М. Голянда

Зам. № ВКЦ-4625

Формат 60×84/₁₆ . Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*